

Miejsca pamięci narodowej

W wielu miejscowościach gminy Sarnaki znajdują się **miejsca pamięci narodowej**. Mieszkańcy pielęgnują tę pamięć, uroczysto świętując kolejne rocznice wydarzeń upamiętnionych przez pokazane niżej obiekty.

Sarnaki

W centrum Sarnak, na skwerze odsłonięto w 1995 r. pomnik będący repliką rakiety V2 czubem zarytej w ziemi. Upamiętnia on fakt przechwycenia przez żołnierzy AK niemieckiej próbnej rakiety V2 w okolicy Sarnak w 1944 r. Przed pociskiem umieszczona jest tablica z napisem po bokach: „Oni ocalili Londyn. They Saved London”. W części środkowej tablicy widnieje znak Polski walczącej z wkomponowaną datą 1944, pod nim napis: „Uczestnikom akcji V2 w operacji V2. Sarnaki. 1995”. W pobliżu pomnika znajduje się tablica informacyjna z mapką gminy Sarnaki i tekstem „Armia Krajowa w operacji V2”.

Foto. Pomnik „Uczestnikom akcji V2 w operacji V2” w Sarnakach, wg projektu Marka Ambroziewicza ps. Witold, 2025 r.

W centrum Sarnak, przy Urzędzie Gminy, w 2018 r. odsłonięto pomnik Józefa Piłsudskiego dla upamiętnienia 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę. Wykonane z piaskowca popiersie Marszałka umieszczone jest na ciemnej granitowej kolumnie, na której znajduje się napis: „Marszałek Józef Piłsudski 1867-1935. W hołdzie Rodacy 2018”.

Foto. Pomnik Józefa Piłsudskiego w Sarnakach, 2024 r.

Na frontowej ścianie budynku Szkoły Podstawowej w Sarnakach w 1991 r. odsłonięto tablicę upamiętniającą nauczyciela tej szkoły poległego w kampanii wrześniowej w 1939 r. oraz 4 uczniów aresztowanych przez gestapo i straconych na Pawiaku za wykradanie broni z posterunku niemieckiego dla potrzeb podziemia w 1944 r., a także jednego z młodych konspiratorów, który trafił do Dachau. Wymienione imiennie osoby poprzedza napis: „Zapisałi chlubne karty polskiej historii”.

Obok tej tablicy w 2007 r. umieszczona została tablica dla uczczenia pamięci osób biorących udział w tajnym nauczaniu podczas wojny, o treści: „W hołdzie nauczycielom i uczniom, uczestnikom tajnego nauczania w Sarnakach, w latach okupacji hitlerowskiej 1942-1944, społeczeństwo, 20.V.2007”.

Foto. Tablice pamiątkowe na ścianie Szkoły Podstawowej w Sarnakach, 2023 r.

W ściany zabytkowej dzwonnicy przy kościele parafialnym wmurowane są dwie tablice pamiątkowe.

W 1994 r. umieszczono tam tablicę upamiętniającą szlak bojowy 30 Dywizji Piechoty Armii Krajowej o treści: „Żołnierzom Okręgu Poleskiego Armii Krajowej 30 Dywizji Piechoty AK Poległym, Pomordowanym, Zaginionym i Zmarłym w latach 1939-1956 Towarzysze Broni”.

W 2001 r. wmurowana została tablica poświęcona pamięci trzech policjantów posterunku Policji Państwowej w Sarnakach. Napis głosi: „Ś. P. Kmdt Przd. PP Michał Adameczyk lat 37, St. Post. PP Feliks Kuć lat 48, Post. PP Wiktor Śnieżek lat 42, Funkcjonariusze Posterunku Policji Państwowej w Sarnakach, Ofiary Zbrodni Katyńskiej - Jeńcy Ostaszkowa, Zamordowani w 1940 r. w Twerze przez NKWD, Pogrzebani w Miednoje. Odznaczeni Pośmiertnie Orderem Virtuti Militari. Komitet Obrony Pamięci Narodowej, Rodziny Pomordowanych”.

Foto. Tablice pamiątkowe na ścianach dzwonnicy przy kościele w Sarnakach, 2024 r.

Na cmentarzu parafialnym w Sarnakach znajduje się Grób Nieznanego Żołnierza, kryjący szczątki niemal 40 żołnierzy Wojska Polskiego, którzy w pierwszych dniach sierpnia 1920 r. zginęli na Ziemi Sarnackiej w walce z bolszewikami. Odsłonięty w 1976 r. pomnik to trzy prostokątne płyty ułożone w kształcie nieregularnych schodów. Obok stoją cztery metalowe maszty, spięte metalowym krzyżem Virtuti Militari. Na górnej płycie, po prawej stronie pomnika, posadowiony jest kamień o nieregularnych kształtach, z umieszczoną na nim tablicą: „Za wolność waszą i naszą”. Podczas renowacji pomnika w 2020 r. dodano kamienną tablicę z napisem: „Polska swemu obrońcy. Tu spoczywają żołnierze Wojska Polskiego polegli w 1920 roku w walce z bolszewicką nawałą. Sarnaki 15.08.2020”. Po lewej stronie tego napisu umieszczono metalowy krzyżyk z pasyjką.

W 2018 r. tuż obok odsłonięta została tablica Sybiraków, na której wypisano nazwiska 58 osób z terenu gminy Sarnaki, aresztowanych przez NKWD w 1939 i 1940 r., ale w większości jesienią 1944 r., następnie zesłanych do różnych obozów na terenie Rosji. Nazwiska upamiętnionych, pogrupowane wg miejsca ich zamieszkania, poprzedza napis: „... byli na nieludzkiej ziemi... Mieszkańcy gminy Sarnaki zesłani do sowieckich łagrów”.

Foto. Grób Nieznanego Żołnierza w Sarnakach oraz Tablica Sybiraków, 2022 r.

W pobliżu, po przeciwnej stronie alejki, jest grób trzech młodych powoiaków, którzy polegli w listopadzie 1918 r. podczas rozbrajania Niemców w Janowie Podlaskim. Mogiła otoczona jest opaską z kostki chodnikowej, u szczytu stoi kamienny postument, na nim prosty, wysoki metalowy krzyż. Na nagrobku metalowa tabliczka z napisem: „D.O.M. Tu spoczywają Władysław Sitkiewicz, Waław Stefański, Jan Szewczuk, polegli za Ojczyznę 18/11 1918 r. Bohaterom ten pomnik poświęca Stow. Młodzieży”. Odrestaurowany w 2016 r.

Foto. Grób powoiaków na cmentarzu parafialnym w Sarnakach, 2016 r.

W głównej alei cmentarza parafialnego w 2021 r. poświęcono nową płytę nagrobną na mogile żołnierza, który walczył z bolszewikami w okolicy Sarnak w 1920 r. Znajduje się na niej tablica z napisem: „Kpr. Zygmunt Kamiński lat 24 żołnierz 1 pułku aeronautycznego WP student Uniwersytetu Warszawskiego ur. w styczniu 1896 r. w Myszyńcu poległ w walce z

bolszewikami 5 sierpnia 1920 r. pod Lipnem. Cześć i chwała Bohaterom. Towarzystwo Miłośników Torunia, Towarzystwo Miłośników Ziemi Sarnackiej. 5 sierpnia 2021”. Na betonowym krzyżu u wezglowia tabliczka z wizerunkiem polskiego orła wojskowego. To jedna z niewielu mogił imiennych żołnierzy tego pułku w Polsce.

W alejce bocznej znajduje się grób st. szer. Marka Smolarskiego, żołnierza 35 pp WP, który poległ w 1920 r. w okolicy Sarnak. Na betonowym krzyżu tabliczka imienna i wizerunek polskiego orła wojskowego.

Foto. Grób kpr. WP Zygmunta Kamińskiego i grób sty. szer. WP Marka Smolarskiego na cmentarzu parafialnym w Sarnakach, 2025 r.

Na starym, zabytkowym cmentarzu w Sarnakach upamiętniono syna ostatnich właścicieli majątku Klimczyce, który poniósł śmierć w walce z bolszewikami w 1920 r. Pamiątkowa tablica umieszczona została w środkowej części rodzinnego grobowca Podczaskich w 2010 r. Napis głosi: „Pamięci ppor. WP Bronisława Podczaskiego (1896-1920) poległego w wojnie polsko-bolszewickiej w dn. 04.08.1920 r. we wsi Kalinowo gm. Ostrów Mazowiecka, spoczywającego w tym grobie. Towarzystwo Miłośników Ziemi Sarnackiej w 90. rocznicę Cudu nad Wisłą. 15.08.2010 r.”

Foto. Tablica pamiątkowa ppor. WP Bronisława Podczaskiego na starym cmentarzu w Sarnakach, 2021 r.

W 2010 r. na starym cmentarzu w Sarnakach, w ramach akcji „Katyń – ocalić od zapomnienia” posadzono dziewięć Dębów Pamięci poświęconych pamięci ofiar zbrodni katyńskiej, związanych z Ziemią Sarnacką: trzech policjantów Policji Państwowej i sześciu oficerów Wojska Polskiego, uwięzionych przez NKWD i zamordowanych w 1940 r. strzałem w tył głowy. Przy każdym dębie znajduje się symboliczny nagrobek, na którym wypisano imię i nazwisko poprzedzone stopniem, rok urodzenia i miejsce śmierci upamiętnionej osoby.

Foto. Dęby Pamięci w różnych porach roku, przed każdym widoczny symboliczny nagrobek i znicz, 2025 r., 2024 r., 2023 r.

Przy ul. Kolejowej stoi metalowy krzyż upamiętniający miejsce śmierci Żołnierza Niezlomnego Edwarda Gregorczyka ps. Bonawentura, skatowanego podczas brutalnego przesłuchania przez UB w styczniu 1946 r., następnie porzuconego w rowie i dobitego strzałem w głowę. W 2019 r. odnowiono istniejący krzyż i ustawiono przy nim granitową tablicę z napisem: „Edward Gregorczyk żył lat 37. Tu został zamordowany w 1946 r.”

Foto. Krzyż upamiętniający miejsce śmierci Edwarda Gregorczyka ps. Bonawentura, 2019 r.

Mierzvice

W lesie poza wsią, tuż przy szosie z Mierzwic do Zabuża, znajduje się oznaczona czterema niskimi białymi krzyżami zbiorowa mogiła nieznanych żołnierzy WP, którzy zginęli w okolicy na początku sierpnia 1920 r., powstrzymując bolszewicką nawałę na Bugu. Po latach zapomnienia w okresie PRL, obecnie na odrestaurowanej wojskowej kwaterze stoi wysoki drewniany krzyż z pasyjką i napisem na tabliczce: „Ś.P. Poległym na polu chwały ułanom Wojska Polskiego. Młodość i siłę oddali Ojczyźnie swej jako Jej krwawy dług. Mierzvice, 15 sierpnia 1920 r.”

Z lewej strony stoi sporych rozmiarów głaz z tablicą upamiętniającą akcję osłonową wydobywania pocisku V2. Napis na tablicy pamiątkowej, poprzedzonej prostym metalowym krzyżem, głosi: „26.V.1944 r. pod dowództwem por. c.c. Stanisława Kujawińskiego „Żonkila” patrol 34 pp AK O.P. „Zenona” osłaniając zdobycie rakiety V2 stoczył zwycięską bitwę z niemieckimi formacjami Afrika Korps”. Pod tablicą wykonany z metalu znak Polski Walczącej. Całość otoczona jest niskim metalowym płotem.

Foto. Cmentarz wojenny w Mierzwicach Starych, 2022 r.

Hołowczyce i Nowe Litewniki

Przy skrzyżowaniu dróg Łosice-Zabuże i Sarnaki-Konstantynów znajduje się mogiła poległego tu jednego z żołnierzy AK, biorącego udział w akcji osłonowej wydobywania pocisku V2. W 1995 r. ustawiono na niej stożkowaty kamień z tablicą: „Ś.P. Czesław Łukaszuk Bomba żołnierz 34 pp AK O.P. „Zenona”. Poległ 26.V.1944 r. w Akcji V2. Cześć Jego pamięci”. Nad tablicą umieszczony został metalowy znak Polski walczącej. Z tyłu stoi metalowy krzyż.

Na skraju lasu przed wsią Nowe Litewniki od strony Hołowczyc leżący poziomo kamień upamiętnia miejsce śmierci jednego z żołnierzy AK, biorącego udział w akcji osłonowej wydobywania pocisku V2. Do granitowego głazu przytwierdzony jest metalowy krzyż i znak Polski walczącej, pośrodku tablica z napisem: „Edward Jarmułowicz „Słuchawka” Żołnierz 34 pp AK O.P. „Zenona”. Poległ 26.V.1944 r. w Akcji V2. Cześć Jego Pamięci”. Z boku stoi metalowy krzyż.

Foto. Nagrobek Czesława Łukaszuka ps. Bomba w Hołowczycach i kamień upamiętniający miejsce śmierci Edwarda Jarmułowicza ps. Słuchawka, poległych w 1944 r.

Borsuki

W centrum wsi znajduje się pomnik z 1997 r., wykonany z dwóch betonowych bloków ustawionych jeden na drugim. Na górnym umieszczony jest krzyż, a pod nim orzeł w koronie. Niżej tablica napisem: „Krew nasza ziarnami wolności. Pomordowanym w latach II wojny światowej mieszkańcom wsi Borsuki społeczeństwo” oraz nazwiska 19 osób zamordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej. Całość na niskim, szerokim postumencie, otacza ogrodzenie symboliczne z metalowego łańcucha, z furtką w geometryczny wzór.

Foto. Pomnik upamiętniający zamordowanych mieszkańców wsi Borsuki, 2014 r.

Serpelice

Przy skrzyżowaniu dróg w Serpelicach stoi pomnik w kształcie kopca wykonany z polnych kamieni, wzniesiony w 1928 r. Zwieńczony jest prostym metalowym krzyżem, osadzonym w pionowym kamieniu, na którym widnieje orzeł w koronie na tle biało-czerwonej flagi. Napis na tabliczce głosi: „Ku uczczeniu 10-lecia Niepodległości Polski Dnia 11 XI Rok 1928”. Pomnik usytuowany jest na mogile pięciu nieznanych żołnierzy poległych podczas walk o linię Bugu w końcu lipca 1920 r.

Foto. Pomnik 10-lecia Niepodległości Polski w Serpelicach, 2020 r.

Na skraju lasu, obok północnego narożnika cmentarza w Serpelicach, w 2011 r. odsłonięty został kamień poświęcony pamięci poległych w latach II wojny światowej. Umieszczony jest na betonowej podstawie, otoczonej opaską z kostki brukowej. Napis na tablicy wmurowanej w kamień głosi: „Bohaterom poległym w II wojnie światowej, Społeczeństwo, Bractwo św. Stanisława, NZŻAK”.

Foto. Kamień w Serpelicach poświęcony poległym w czasie II wojny światowej, 2012 r.

W 2020 r. na cmentarzu parafialnym w Serpelicach na mogile nieznanego żołnierza z 1920 r. odsłonięto pamiątkowy kamień z napisem: „Nieznanemu bohaterowi poległemu za Ojczyznę w 1920 roku miejscowa ludność 15.08.2020 r.”. Nad napisem sylwetka orła białego. Za kamieniem umieszczono prosty metalowy krzyż z pasyjką.

Foto. Kamień na mogile nieznanego żołnierza w Serpelicach, 2020 r.

Horoszki Duże

W 2017 r. w centrum wsi Horoszki Duże, niedaleko kościoła, odsłonięty został obelisk poświęcony Józefowi Piłsudskiemu w sto pięćdziesiątą rocznicę jego urodzin. Wydarzenie to upamiętnia fakt, iż w Horoszkach przed wojną był pomnik Piłsudskiego wzniesiony po jego śmierci w 1935 r., a zniszczony przez komunistów pod pretekstem poszerzania drogi na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych.

Na granitowej tablicy, umieszczonej na dużym polnym kamieniu, znajduje się napis: „Józefowi Piłsudskiemu w 150 rocznicę urodzin w miejsce zniszczonego przez władze komunistyczne pomnika mieszkańcy Horoszek Dużych i gminy Sarnaki 03.12.2017 r.” Powyżej znajduje się portret Marszałka.

Foto. Obelisk poświęcony Józefowi Piłsudskiemu w Horoszkach Dużych, 2017 r.

Terlików

W Terlikowie, miejscu urodzenia legendarnego dowódcy oddziałów partyzanckich na Podlasiu, w centrum wsi obok świetlicy wiejskiej, odsłonięto w 2016 r. pamiątkowy kamień, na którym umieszczono tablicę z napisem: „W 100 rocznicę urodzin mjr Stefana Wyrzykowskiego „Zenona” dowódcy OP 34 pp AK. Mieszkańcy Terlikowa i gminy Sarnaki oraz Żołnierze Zenona 21.04.2016”.

W maju 1944 r. oddział Zenona stacjonował w okolicznych lasach, pełniąc zadanie osłony akcji wydobycia niewybuchu V2 z dna Bugu w okolicy Kózek i jego transportu do stodoły w Hołowczycach Kolonii. Podczas potyczki z Niemcami zginęło dwóch partyzantów z oddziału – Czesław Łukaszuk „Bomba”, ciężko ranny został Edward Jarmułowicz „Słuchawka” zmarł w czasie transportu, obaj upamiętnieni w miejscu swojej śmierci.

Foto. Kamień w Terlikowie poświęcony pamięci mjr Stefana Wyrzykowskiego ps. Zenon, 2016 r.

Litewniki

W 2017 r. naprzeciw kościoła w Nowych Litewnikach odsłonięty został kamień upamiętniający pochodzącego z tej wsi Żołnierza Niezlomnego, rozstrzelanego z wyroku sądu w 1948 r., zrehabilitowanego w 2006 r., którego szczątków dotychczas nie odnaleziono. Napis na tablicy, opatrzony symbolami krzyża i Polski Walczącej, informuje: „W hołdzie za wierność Ojczyźnie Żołnierzowi Wyklętemu Albinowi Leńczukowi ps. „Wrzos” 1916-1948, walczącemu w oddziałach partyzanckich Korpusu Odrodzenia Polski, Armii Krajowej i „WiN” o niepodległy byt Państwa Polskiego, skazanemu na karę śmierci przez rozstrzelanie 7.IV.1948 r., gorliwemu patriocie i katolikowi. A.D. 2017 Rodzina”.

Foto. Kamień w Nowych Litewnikach poświęcony pamięci Albina Leończuka, 2026 r.

W lesie niedaleko Litewnik znajduje się mogiła byłego żołnierza Batalionów Chłopskich, pochodzącego z Rzewuszek Władysława Gumienniczuka ps. Jesion, zamordowanego przez NKWD w 1947, o czym informuje tablica nagrobna. Grób przykryty betonową płytą, otoczony drewnianym płotkiem.

Foto. Grób Władysława Gumienniczuka ps. Jesion w litewnickim lesie, 2016 r.